

ผู้นำชุมชนชนบทไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : ศึกษาเฉพาะกรณี

ปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจและการสร้างอำนาจให้กับตน

นาย ไพฑูรย์ โพธิ์สว่าง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2532

ISBN 974-576-786-7

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

015734

I 170112 46

THAI RURAL COMMUNITY LEADERS IN THE NORTHEAST : A CASE STUDY OF
FACTORS CONTRIBUTING TO THE ACQUISITION OF POWER

Mr. Phaitoon Bhothisawang

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Doctor of Philosophy

Graduate School

Chulalongkorn University

1989

ISBN 974-576-786-7

ไพฑูรย์ โปธิสว่าง : ผู้นำชุมชนชนบทไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : ศึกษาเฉพาะกรณีปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจและการสร้างอำนาจให้กับคน (THAI RURAL COMMUNITY LEADERS IN THE NORTHEAST : A CASE STUDY OF FACTORS CONTRIBUTING TO THE ACQUISITION OF POWER) อ.ที่ปรึกษา : ศ.ดร.สมบูรณ สุขสำราญ, รศ.ดร.พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 520 หน้า.

งานวิจัยนี้วัตถุประสงค์ 2 ประการคือ ประการที่หนึ่ง เพื่อวิจัยให้ทราบถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจของผู้นำในชุมชนชนบทและเพื่อให้ทราบว่าผู้นำนั้นได้ใช้ปัจจัยเหล่านั้นอย่างไรบ้าง เพื่อสร้างอำนาจให้กับคน ประการที่สอง เพื่อวิจัยให้ทราบถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจของผู้นำในชุมชนชนบท 3 ประเภทที่มีความแตกต่างกัน(หรือเหมือนกัน)หรือไม่ อย่างไร

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ประการที่หนึ่ง ปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจของผู้นำในชุมชนชนบท ได้แก่ ตำแหน่งในทางสาธารณะ ความรู้ ความชำนาญและอายุ โดยที่ผู้นำเหล่านั้นได้ใช้ปัจจัยหลายอย่างผสมผสานเกื้อกูลซึ่งกันและกันหรือใช้ปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อสร้างอำนาจให้กับคน ประการที่สอง ปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจของผู้นำในชุมชนชนบท 3 ประเภทที่มีความแตกต่างกัน โดยที่ผู้นำในชุมชนชนบทตั้งเดิมมีแนวโน้มไปในทางที่มีและใช้ตำแหน่งในทางสาธารณะน้อยกว่า ส่วนผู้นำในชุมชนชนบททั้ง เมืองมีแนวโน้มไปในทางที่มีและใช้ตำแหน่งในทางสาธารณะมากกว่า ผู้นำในชุมชนชนบทตั้งเดิมมีแนวโน้มไปในทางที่มีความรุนแรงน้อยกว่า ส่วนผู้นำในชุมชนชนบททั้งเมืองมีแนวโน้มไปในทางที่มีความรุนแรงมากกว่า ผู้นำในชุมชนชนบทตั้งเดิมมีแนวโน้มไปในทางที่มีและใช้ความชำนาญค่อนข้างมาก ส่วนผู้นำในชุมชนชนบททั้ง เมืองมีแนวโน้มไปในทางที่มีและใช้ความชำนาญค่อนข้างน้อย และสุดท้ายคือผู้นำในชุมชนชนบทตั้งเดิมมีอายุ สูงกว่าผู้นำในชุมชนชนบทที่กำลังเปลี่ยนแปลงและชุมชนชนบททั้งเมือง ส่วนผู้นำในชุมชนชนบทที่กำลังเปลี่ยนแปลงมีอายุ อยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกันกับผู้นำในชุมชนชนบททั้งเมืองซึ่งถือได้ว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างแท้จริง

ภาควิชา
สาขาวิชา รัฐศาสตร์
ปีการศึกษา 2532

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
.....

PHAITOON BHOTHISAWANG : THAI RURAL COMMUNITY LEADERS IN THE NORTHEAST : A CASE STUDY OF FACTORS CONTRIBUTING TO THE ACQUISITION OF POWER. DISSERTATION ADVISORS : PROF. SOMBOON SUKSAMRAN, Ph.D., ASSO. PROF. FORNSAK PHONGPHAEW, Ph.D. 520 PP.

This dissertation has two objectives. First, to find out the factors contributing to the acquisition of power by rural community leaders and how the leaders have utilized the factors to create power for themselves. Second, to find out if there is any difference or similarity in the factors contributing to the acquisition of power by these leaders in the 3 types of rural communities.

The results of this research can be summarized as follows. First, it is shown that public ranking, training (knowledge), skills and age are the factors contributing to the acquisition of power by these rural community leaders. They have either used all, or selectively used one, of the above factors in acquiring power for themselves. Second, these factors have been differently used by the leaders. Namely, the traditional rural community leaders tend to have and use public ranking less than the semi-urban rural community leaders; the traditional rural community leaders tend to have less training than the semi-urban rural community leaders; the traditional rural community leaders tend to have and use the skills more than the semi-urban rural community leaders; and lastly, the traditional rural community leaders are older than the leaders of the transitional rural communities and of the semi-urban rural communities, whereas these two latter groups are almost of the same age, therefore there is no real difference in this respect.

ภาควิชา
สาขาวิชา วิทยาศาสตร์
ปีการศึกษา 2532

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เสร็จสมบูรณ์ลงได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจาก ศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ สุขสำราญ และ รองศาสตราจารย์ ดร. พรศักดิ์ น่องแผ้ว ที่ได้มีส่วนในการ เป็นผู้ที่จุดประกายของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขึ้นตั้งแต่วันแรก เริ่มของการเข้า เป็นนิสิตปริญญาเอกแห่งนี้ อันเป็นวันปฐมนิเทศ และทั้งสองท่านได้ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้คอยให้คำแนะนำปรึกษา ชี้แนะแนวทางตลอดมาเป็นเวลานานกว่า 3 ปี ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. กระมล ทองธรรมชาติ คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรองศาสตราจารย์ ดร. วิทยา สุจริตชนารักษ์ ที่ได้ให้กำลังใจให้ความช่วยเหลือชี้แนะในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ตลอดมา ขอขอบพระคุณ ดร. ยุวัฒน์ วุฒิเมธี รองอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชนที่ได้ชี้แนะให้ผู้วิจัยได้ลงไปศึกษาผู้นำในชุมชนชนบทตั้งแต่ เริ่มทำวิทยานิพนธ์นี้ และทั้ง 5 ท่านได้เสียสละเวลาอันมีค่ามาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณอีกครั้งหนึ่ง

ขอขอบคุณมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระนางเจ้ารำไพพรรณี และ INSTITUTE OF SOUTHEAST ASIAN STUDIES (ISEAS) ที่ได้ให้การสนับสนุนในด้านทุนการวิจัย จนกระทั่งทำให้การวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ท้ายนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณ นาย ประสงค์ โภธิสว่าง และ นางจวน โภธิสว่าง ซึ่งเป็นบิดาและมารดา รวมทั้งพี่น้องในครอบครัวทุกคนที่คอยสนับสนุน ทุ่มเททั้งกำลังใจกายกำลังใจและเป็นผู้อุปถัมภ์ผู้วิจัย เกิดมีพลังแห่งความเพียรความพยายาม ทรนจนสามารถศึกษาสำเร็จในระดับนี้ด้วยความรักและเป็นห่วงยิ่ง

ไพฑูรย์ โภธิสว่าง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญแผนที่.....	ฏ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
ความสำคัญของ เรื่องและปัญหาการวิจัย.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	17
ขอบ เขตในการวิจัย.....	17
หน่วยในการวิเคราะห์และระดับการวิเคราะห์.....	17
สมมติฐานในการวิจัย.....	18
ค่านิยมสำคัญที่ใช้ในการวิจัย.....	18
การคัดเลือกชุมชนมาทำการวิจัย.....	19
การค้นหาคำนำมาทำการวิจัย.....	19
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	20
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	21
ขั้นตอนและ เวลาดำเนินการวิจัย.....	22
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	23
การนำเสนอวิทยานิพนธ์.....	23
2. แนวความคิดทฤษฎีและผลงานวิจัย เกี่ยวกับผู้นำชุมชนชนบท.....	28
ความนำ.....	28
แนวความคิดทฤษฎี เกี่ยวกับการวิเคราะห์อำนาจของผู้นำ.....	28
ผลงานวิจัยที่ เกี่ยวข้องกับผู้นำชุมชนชนบทไทย.....	36
สรุป.....	56

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3. ชุมชนและการคัดเลือกชุมชน.....	58
ความน่า.....	58
ชุมชนชนบทไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.....	62
การสร้าง เกณฑ์และหลัก เกณฑ์ในการจำแนกชุมชนชนบท ทั้ง 3 ประเภท.....	84
การคัดเลือกและลักษณะของชุมชน.....	91
ลักษณะของชุมชนชนบทดั้งเดิม : ชุมชนหนองนาแซง.....	91
ลักษณะของชุมชนชนบทที่กำลังเปลี่ยนแปลง : ชุมชนโนนสมบูรณ์.....	100
ลักษณะของชุมชนชนบททั้งเมือง : ชุมชนศรีวิไล.....	109
สรุปการคัดเลือกชุมชน.....	119
4. การค้นหาผู้นำชุมชน.....	120
ความน่า.....	120
หลักและวิธีการค้นหาระบุตัวผู้นำ.....	120
วิธีการที่ใช้สำหรับการค้นหาและคัดเลือกผู้นำชุมชนชนบท ทั้ง 3 แห่ง.....	124
การค้นหาและคัดเลือกผู้นำในชุมชนชนบทดั้งเดิม : ชุมชนหนองนาแซง.....	128
การค้นหาและคัดเลือกผู้นำในชุมชนชนบทที่กำลังเปลี่ยนแปลง : ชุมชนโนนสมบูรณ์.....	137
การค้นหาและคัดเลือกผู้นำในชุมชนชนบททั้งเมือง : ชุมชนศรีวิไล.....	148
สรุปการค้นหาผู้นำชุมชน.....	160

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5. ปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจของผู้นำในชุมชนชนบท.....	162
ความน่า.....	162
วิธีการวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจ.....	162
ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจ.....	164
ปัจจัยที่ผู้นำใช้เพื่อทำให้เกิดอำนาจ.....	176
ลักษณะการใช้ปัจจัยเพื่อทำให้เกิดอำนาจ.....	188
สรุป.....	191
6. ปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจและการสร้างอำนาจของผู้นำในชุมชนชนบท	
ดั้งเดิม.....	192
ความน่า.....	192
ปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจของผู้นำในชุมชนชนบทดั้งเดิม.....	192
ลักษณะการใช้ปัจจัยเพื่อทำให้เกิดอำนาจของผู้นำในชุมชนชนบท	
ดั้งเดิม.....	196
การสร้างอำนาจของผู้นำในชุมชนชนบทดั้งเดิม.....	197
สรุป.....	240
7. ปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจและการสร้างอำนาจของผู้นำในชุมชนชนบท	
ที่กำลังเปลี่ยนแปลง.....	242
ความน่า.....	242
ปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจของผู้นำในชุมชนชนบทที่กำลังเปลี่ยนแปลง.....	242
ลักษณะการใช้ปัจจัยเพื่อทำให้เกิดอำนาจของผู้นำในชุมชนชนบทที่	
กำลังเปลี่ยนแปลง.....	246
การสร้างอำนาจของผู้นำในชุมชนชนบทที่กำลังเปลี่ยนแปลง.....	248
สรุป.....	296

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

8. ปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจและการสร้างอำนาจของผู้ว่าใน	
ชุมชนชนบทกิ่งเมือง.....	298
ความน่า.....	298
ปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจของผู้ว่าในชุมชนชนบทกิ่งเมือง.....	298
ลักษณะการใช้ปัจจัยเพื่อทำให้เกิดอำนาจของผู้ว่าใน	
ชุมชนชนบทกิ่งเมือง.....	301
การสร้างอำนาจของผู้ว่าในชุมชนชนบทกิ่งเมือง.....	304
สรุป.....	361
9. การเปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจของผู้ว่าระหว่างชุมชน	
ทั้ง 3 ประเภท.....	363
ความน่า.....	363
วิธีการวิเคราะห์ที่ใช้เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจ	
ของผู้ว่าระหว่างชุมชน 3 ประเภท.....	363
ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจของผู้ว่า	
ระหว่างชุมชน 3 ประเภท.....	364
สรุป.....	382
10. สรุปและอภิปราย.....	384
สรุป.....	384
ข้อสังเกตและอภิปราย.....	391
การนำผลการวิจัยมาสร้างเป็นข้อสรุปทั่วไปและทฤษฎี.....	394
เอกสารอ้างอิง.....	402
ภาคผนวก.....	411
ก. แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1,2 และ 3 (ก.1 - ก.3).....	412

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ข.	รายชื่อผู้ให้ข่าวสำคัญ (ข.1 - ข.3) , ผลการรวมคะแนนผู้นำ (ข.4 - ข.9) และตารางการคิดคะแนนโดยคู่ที่การตัดสินใจ ข.10 - ข.12).....	434
ค.	การวิเคราะห์ทางสถิติปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจของผู้นำ (ค.1 - ค.10).....	496
ง.	การวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อทดสอบความแตกต่างของปัจจัยที่ ทำให้เกิดอำนาจของผู้นำระหว่างชุมชน 3 ประเภท (ง.1 - ง.6).....	502
	ประวัติผู้เขียน.....	520

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่

1.1	ขั้นตอนและ เวลาดำเนินการวิจัย.....	22
3.1	ช่วงเวลาการทำงานอาชีพและงานบุญประเพณี.....	78
4.1	ผู้นำโดยวิธีการคู่มือที่ชื่อเสียงของชุมชนหนองนาแซง.....	128
4.2	ผู้นำโดยวิธีการคู่มือที่การตัดสินใจของชุมชนหนองนาแซง.....	131
4.3	ตรวจสอบผลการคัดเลือกผู้นำชุมชนหนองนาแซงกับวิธีการคู่มือที่ตำแหน่ง..	134
4.4	ผู้นำโดยวิธีการคู่มือที่ชื่อเสียงของชุมชนโนนสมบูรณ์.....	138
4.5	ผู้นำโดยวิธีการคู่มือที่การตัดสินใจของชุมชนโนนสมบูรณ์.....	141
4.6	ตรวจสอบผลการคัดเลือกผู้นำชุมชนโนนสมบูรณ์กับวิธีการคู่มือที่ตำแหน่ง...	145
4.7	ผู้นำโดยวิธีการคู่มือที่ชื่อเสียงของชุมชนศรีวิไล.....	148
4.8	ผู้นำโดยวิธีการคู่มือที่การตัดสินใจของชุมชนศรีวิไล.....	152
4.9	ตรวจสอบผลการคัดเลือกผู้นำชุมชนศรีวิไลกับวิธีการคู่มือที่ตำแหน่ง.....	157
5.1	ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอนของผู้นำ.....	172
5.2	ตำแหน่งในทางสาธารณะของผู้นำชุมชนชนบท.....	177
5.3	ความรู้ของผู้นำชุมชนชนบท.....	180
5.4	ความชำนาญของผู้นำชุมชนชนบท.....	184
5.5	อายุ ของผู้นำชุมชนชนบท.....	187
5.6	ลักษณะการใช้ปัจจัยที่ทำให้ เกิดอำนาจ.....	191
6.1	ปัจจัยที่ทำให้ เกิดอำนาจของผู้นำในชุมชนชนบทดั้งเดิม.....	195
6.2	ลักษณะการใช้ปัจจัย เพื่อทำให้ เกิดอำนาจของผู้นำในชุมชนชนบทดั้งเดิม.	197
7.1	ปัจจัยที่ทำให้ เกิดอำนาจของผู้นำในชุมชนชนบทที่กำลังเปลี่ยนแปลง....	246
7.2	ลักษณะการใช้ปัจจัย เพื่อทำให้ เกิดอำนาจของผู้นำในชุมชนชนบทที่กำลัง เปลี่ยนแปลง.....	248
8.1	ปัจจัยที่ทำให้ เกิดอำนาจของผู้นำในชุมชนชนบททั้ง เมือง.....	301
8.2	ลักษณะการใช้ปัจจัย เพื่อทำให้ เกิดอำนาจของผู้นำในชุมชนชนบททั้ง เมือง	303

สารบัญตาราง (ต่อ)

หน้า

9.1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับตำแหน่งงานทางสาธารณะของผู้นำระหว่าง 3
 ชุมชน.....365

9.2 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับตำแหน่งงานทางสาธารณะของผู้นำระหว่าง
 3 ชุมชน.....366

9.2.1 เปรียบเทียบความแตกต่างในด้านตำแหน่งทางสาธารณะ
 ของผู้นำระหว่าง 3 ชุมชน.....368

9.3 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับความรู้ของผู้นำระหว่าง 3 ชุมชน.....369

9.4 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับความรู้ของผู้นำระหว่าง 3 ชุมชน.....370

9.4.1 เปรียบเทียบความแตกต่างในด้านความรู้ของผู้นำ
 ระหว่าง 3 ชุมชน.....371

9.5 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับความชำนาญของผู้นำระหว่าง 3 ชุมชน.....373

9.6 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับความชำนาญของผู้นำระหว่าง 3 ชุมชน....374

9.6.1 เปรียบเทียบความแตกต่างในด้านความชำนาญของผู้นำ
 ระหว่าง 3 ชุมชน.....375

9.7 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเกี่ยวกับอายุ ของผู้นำระหว่าง 3
 ชุมชน.....378

9.8 ผลการทดสอบความแตกต่างของอายุเฉลี่ยระหว่างผู้นำ 3 ชุมชนโดย
 วิธีการของเซฟเฟ (แสดงค่า F ที่ได้จากการคำนวณ).....380

สารบัญแผนที่

หน้า

แผนที่

1. แผนที่ประเทศไทยแสดงเขตการปกครอง พ.ศ. 2526.....	59
2. แผนที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.....	60
3. แผนที่จังหวัดหนองคาย.....	61
4. แผนที่อำเภอเมืองกาฬ.....	90
5. แผนที่สังเขปชุมชนหนองนาแซง.....	92
6. แผนที่สังเขปชุมชนโนนสมบูรณ์.....	101
7. แผนที่สังเขปชุมชนศรีวิไล.....	110